

Nr 214.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän; given Stockholms slott den 31 mars 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Eije Mossberg.

Propositionens innehåll.

I propositionen förordas en lag, som möjliggör för de landsting, vilkas områden ökas eller minskas i samband med kommunindelningsreformen, att vid lagtima möte år 1950 besluta om härav påkallade jämkningar i områdets indelning i valkretsar för val av landstingsmän så att eventuella nyval i berörda valkretsar kan förrättas 1951.

Förslag

till

Lag**med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän**

Häriigenom förordnas som följer.

Har Konungen i samband med sådan sammanläggning av kommuner, som föranledes av lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner, förordnat att kommun skall utträda ur landstingsområde eller överföras från ett landstingsområde till ett annat, skall sådan jämkning av landstingsområdes indelning i valkretsar för val av landstingsmän, som må föranledas av bestämmelserna i 13 och 14 §§ lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting¹, verkställas vid lagtima landstingsmöte år 1950.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1930:256.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 31 mars 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, fråga om *av kommunindelningsreformen påkallade ändrade bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän* samt anför därvid följande.

Enligt lagen den 21 juni 1946 (nr 315) rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner skall en allmän översyn av kommunindelningen i landet äga rum. Denna reform är numera såtillvida genomförd, att Kungl. Maj:t meddelat beslut om nyindelning för samtliga län, som skola beröras av reformen. Ikraftträdandet har härvid bestämts till den 1 januari 1952. Med utgångspunkt från att den nya kommunindelningen skulle träda i tillämpning nämnda dag framlades för 1949 års riksdag proposition (nr 191) med förslag till lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande. Förslaget, som med några jämkningar godkändes av riksdagen, grundade sig på en inom inrikesdepartementet i februari 1949 upprättad promemoria med förslag angående vissa i samband med kommunindelningsreformens ikraftträdande erforderliga lagstiftningsåtgärder. Dessa innefattade — förutom det 1949 års riksdag underställde förslaget — förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän. Denna lag hänförde sig till det fall att kommun i samband med kommunindelningsreformen överflyttas från ett landstingsområde till ett annat eller till stad utanför landsting. Angående sistnämnda förslag anförde jag vid framläggande av omförmälda proposition nr 191 att det syntes kunna anstå med prövningen av detsamma till 1950 års riksdag. Härvid åsyftades att man först vid denna senare tidpunkt kunde konstatera om någon sådan överflyttning av kommuner skulle äga rum, att den föreslagna lagen behövdes.

Sedan det numera befunnits, att i samband med nyindelningen i några fall kommuner överflyttats från ett landstingsområde till ett annat och i ett fall från landstingsområde till stad utanför landsting, anhåller jag att få upptaga den berörda i 1949 års departementspromemoria väckta frågan till förnyad prövning.

Gällande bestämmelser.

För val av landstingsmän indelas landstingsområde i valkretsar. För varje valkrets utses enligt 8 § 1 mom. landstingslagen, oavsett dess folkmängd, en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje fullt tal av 5 000. Bestämmelser om hur indelningen skall verkställas finnes i 8—10 §§ landstingslagen och om ordningen för indelningen och jämkningar i denna i 11—14 §§ samma lag.

Vid valkretsindelningen skall som huvudregel iakttagas, att för varje valkrets komma att utses minst 5, högst 9 landstingsmän, d. v. s. valkretsen skall ha minst 20 000 invånare. I övrigt gäller bl. a. följande. Stad, vars folkmängd utgör minst 15 000, bildar egen valkrets. Mindre stad kan förenas med annan stad eller andra städer eller, då särskilda skäl föranleda därtill, med angränsande landsbygd till en valkrets. I valkrets, som utgöres endast av städer, skall folkmängden uppgå till minst 15 000. I vad angår landsbygden skall delningen verkställas, där så lämpligen kan ske, efter domsaga, tingslag eller härad, men eljest efter kommuner. (8 § 2 mom.) Enligt 9 § landstingslagen kan under vissa förutsättningar valkrets få bildas med mindre folkmängd än vad som föreskrives i 8 § 2 mom. 10 § innehåller bestämmelser för det fall att antalet landstingsmän enligt reglerna i 8 och 9 §§ inom ett landstingsområde ej skulle uppgå till tjugu.

Indelningen i valkretsar jämte det antal landstingsmän, som skall utses för varje valkrets, fastställas av landstinget. Förslag till indelning skall avgivas av länsstyrelsen, sedan landstingsområdets kommuner beretts tillfälle att yttra sig (11 §). Bliva de förhållanden, vilka legat till grund för landstingets beslut enligt 11 §, så ändrade att jämkning däri påkallas till följd av stadgandena i 8—10 §§, äger landstinget verkställa jämkningen; och skall — där jämkningen ej föranletts av ändring i landstingsområdets omfattning — landstinget verkställa jämkningen vid lagtima möte året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum eller, där Konungen så förordnar, vid urltima möte sist före april månads utgång det år valet förrättas (12 §).

Om betydelsen av ändring i landstingsområdes omfattning finnas bestämmelser i 13 § (utvidgning) och 14 § (minskning) landstingslagen.

Utvidgas landstingsområde, äger nästa landsting, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen, som må föranledas därav. I två fall skall landstingsområdets utvidgning dessutom följas av nyval nämligen 1) om folkmängden i det med landstingsområdet införlivade området uppgår minst till tal, som enligt 8 eller 10 § berättigar till att utse en landstingsman, samt 2) om det antal landstingsmän, som efter av införlivningen föranledd jämkning av valkretsindelningen skall utses för den eller de av jämkningen berörda valkretsarna, är högre än det antal landstingsmän, som före jämkningen

utsetts för den eller de äldre valkretsar jämkningen omfattat. Nyvalet skall ske å den för landstingsmannaval stadgade tid året efter det jämkningen verkställt inom den eller de valkretsar, som må ha vid jämkningen nybildats av det överförda området eller del därav eller ock eljest berörts av jämkningen.

Minskas landstingsområde gälla motsvarande bestämmelser som vid utvidgning. Upphör område, som bildar egen valkrets, att deltaga i visst landsting, äga de för valkretsen utsedda landstingsmännen och deras suppleanter icke fortfara med sina befattningar.

I samband med kommunindelningsreformen beslutade ändringar i landstingsområdenas omfattning.

I följande tablå angivas de kommuner som i samband med kommunindelningsreformen överflyttas från ett landstingsområde till ett annat eller till stad utanför landsting. Befolkningsuppgifterna avse folkmängden den 1 januari 1949.

Landstingsområde	Utvidgas med följande kommuner	Minskas med följande kommuner
Östergötlands läns	—	Tingstad (472 inv.) Styrstad (696 inv.) (båda till Norrköpings stad)
Kristianstads läns	Ramsåsa (452 inv.)	Stenestad (427 inv.)
Malmöhus läns	Stenestad (427 inv.)	Ramsåsa (452 inv.)
Älvsborgs läns	Vänersnäs (731 inv.)	Hällestad (246 inv.)
Skaraborgs läns	Hällestad (246 inv.)	Vänersnäs (731 inv.)
Värmlands läns	Bjurtjärn (1 270 inv.)	—
Örebro läns	—	Bjurtjärn (1 270 inv.)

Departementspromemorian.

I promemorian behandlas 1) frågan om inverkan av kommunindelningsreformen på indelningen i landstingsvalkretsar inom ett landstingsområde, 2) betydelsen av att område överflyttas från ett landstingsområde till ett annat.

1) I den första frågan anföres.

Den nya kommunindelningen kan komma att i betydande omfattning föranleda jämkningar i nu gällande valkretsindelning för landstingsmannaval. Kommuner, som nu tillhöra olika valkretsar, kunna sammanläggas. Landskommun kan inkorporeras i stad, varav följer att den måste ingå i stadsvalkrets. Stad, som nu bildar valkrets tillsammans med andra städer eller med landsbygd, kan genom inkorporering uppnå sådan folkmängd, att den bör bilda egen valkrets. Eftersom kommunindelningsreformen avses skola träda i kraft först år 1952, torde icke föreligga någon skyldighet för landstingen att jämkna valkretsindelningen redan till 1950 års val, vilket ju gäller val av landstingsmän fr. o. m. år 1951. Men i fall då 12 § lagen om

landsting är tillämplig — alltså då landstingsområdes gränser icke ändras — lära å andra sidan landstingen vara oförhindrade att redan till 1950 års val anpassa valkretsindelningen efter de nya kommungränserna.

2) Därefter behandlas den andra frågan.

I de landstingsområden, vilkas gränser ändras, torde en jämkning redan till 1950 års val — bortsett från sådan jämkning som saknar samband med denna gränsändring — däremot icke vara möjlig. Enligt bestämmelserna i 13 och 14 §§ landstingslagen skall den jämkning i valkretsindelningen, som ändringen av landstingsområdes gränser må föranleda, verkställas av »nästa lagtima landsting». Härmed måste avses det första lagtima landstingsmöte, som sammanträder efter indelningsändringens ikraftträdande.

I anslutning härtill framhålles att om 13 och 14 §§ landstingslagen förbleve oförändrade, kunde eventuellt nödvändiga jämkningar icke beslutas förrän vid 1952 års lagtima landsting. De nyval, som kunde föranledas av jämkningarna, komme då att förrättas först i september 1953. Detta kunde icke anses tillfredsställande. Med hänvisning härtill föreslås i promemorian en lagstiftning av innebörd, att den jämkning av valkretsindelning, som må föranledas av bestämmelserna i 13 och 14 §§ landstingslagen, skall verkställas av 1950 års lagtima landsting och eventuellt nyval förrättas år 1951. Lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 juli 1949 och gälla t. o. m. den 31 december 1951.

Remissyttrandena.

Över departementspromemorian ha efter remiss yttranden avgivits av kammarkollegiet, samtliga länsstyrelser utom länsstyrelserna i Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, kommunallagskommittén samt styrelserna för Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund och Svenska landstingsförbundet. Länsstyrelsen i Östergötlands län har överlämnat yttranden av drätselkammaren i Norrköping och förvaltningsutskottet vid länets landsting.

Promemoriaförslaget har härvid i ifrågavarande del lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser utom *länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *kommunallagskommittén* ifrågasätta dock om icke spörsmålet om lagstiftning om jämkning av landstingsvalkretsar borde uppskjutas till 1950 års riksdag, då behovet bättre kan överblickas.

Svenska landstingsförbundet har intet att erinra mot förslaget, därest det vid närmare undersökning skulle visa sig att behov av lagstiftningen föreligger.

Länsstyrelsen i Östergötlands län ansluter sig till ett förslag av *förvaltningsutskottet vid länets landsting*, att sådana fall där landstingsområdets förändring icke medför ökning eller minskning av landstingsmän av praktiska skäl böra jämföras med de fall, där området förblir oförändrat. Även

därvidlag borde sålunda ändring av valkretsindelningen kunna beslutas av landstinget så snart indelningen fastställts för att läggas till grund för 1950 års val.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller bl. a. att beslut om ändring i valkretsindelning till 1950 års val enligt p. 1 i promemorian i åtskilliga län ej torde medhinnas, vilket måste anses mindre tillfredsställande.

Departementschefen.

Såsom framhålles i den promemoria med förslag angående vissa i samband med kommunindelningsreformens ikraftträdande erforderliga lagstiftningsåtgärder, som i februari 1949 upprättades inom inrikesdepartementet, påverkar nyindelningen av riket i borgerliga kommuner i olika avseenden landstingsområdenas indelning i valkretsar för val av landstingsmän. Vad härvid till en början angår de jämkningar i valkretsindelningen, som föranledas av indelningsändringar inom ett landstingsområde, så torde det enligt 12 § landstingslagen åligga landstingen att verkställa dessa jämkningar tidigast vid lagtima möte år 1953. Angivna stadgande synes däremot icke hindra, att den nya kommunindelningen i den mån detta eljest är lagligen möjligt beaktas vid beslut om valkretsindelningen till 1950 års landstingsmannaval d. v. s. vid lagtima möte 1949 eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, vid urtima möte före april månads utgång innevarande år. Härvid torde dock bestämmelserna i 8 och 9 §§ landstingslagen om hur valkretsindelningen skall ske få iakttagas med den gamla indelningen som norm. Införlivas t. ex. en landskommun med en stad med mer än 15 000 invånare, lär landskommunen sålunda ej kunna redan nu få läggas till den valkrets denna stad enligt 8 § 2 mom. andra stycket ensam skall bilda. Med hänsyn till att den nya kommunindelningen träder i kraft först den 1 januari 1952, torde det icke heller vara påkallat att genom särskild lagstiftning möjliggöra att dylika jämkningar få verkställas före år 1953.

Annorlunda förhåller det sig med de jämkningar i ett landstingsområdes indelning i valkretsar, som må föranledas av att området utvidgas eller minskas genom beslut i samband med den nya kommunindelningen. Såsom uttalas i departementspromemorian torde nämligen en sådan jämkning på grund av bestämmelser i 13 och 14 §§ landstingslagen skola äga rum först år 1952 och av överflyttningen eller jämkningen eventuellt föranlett nyval inom berörda valkretsar först i september år 1953. Detta skulle innebära, att befolkningen i de överflyttade kommunerna under halva mandatperioden icke äro representerade i det landsting, vars område de tillhöra. Ätminstone om dessa kommuner ha så stort invånarantal, att deras överflyttning skulle påverka antalet landstingsmän i de valkretsar, som beröras av överflyttningen, synes detta vara mindre tillfredsställande. Huruvida en

sådan inverkan kommer att bli en följd av de nu beslutade överflyttningarna kan icke med säkerhet avgöras nu. Visserligen är invånarantalet i var och en av de överflyttade kommunerna förhållandevis obetydligt men det synes icke uteslutet att deras överföring skulle kunna föranleda en valkretsjämkning, som medför ökning eller minskning i antalet landstingsmän, som förut utsetts för den eller de äldre valkretsar, som jämkningen omfattat. Härtill kommer att de officiella befolkningssiffror, som skola ligga till grund för avgörandet om nyval, ännu ej äro tillgängliga.

Med hänsyn till det anförda och då några principiella invändningar här emot icke gjorts vid remissbehandlingen torde den i promemorian föreslagna lagstiftningen, ehuru densamma i varje fall skulle få betydelse endast för några få landstingsområden, böra genomföras. I fråga om lagstiftningens utformning kan jag i princip tillstyrka promemorieförslaget. Den av Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott framförda tanken, att från lagens tillämpning skulle undantagas de överflyttningar, som icke krävde nyval — dessa skulle i stället få beaktas redan vid indelningen till 1950 års val — synes både av principiella och praktiska skäl icke böra förverkligas.

Det torde icke vara nödvändigt att, såsom förordats i promemorian, i lagen införa en särskild föreskrift att nyval enligt 13 § andra stycket eller 14 § tredje stycket landstingslagen skall företagas under år 1951. I dessa lagrum stadgas nämligen att valet skall äga rum året efter det jämkningen verkställts d. v. s. i förevarande fall år 1951. Ej heller torde några bestämmelser om lagens ikraftträdande och giltighetstid vara erforderliga.

Föredragande departementschefen hemställer härefter att ett i enlighet med det anförda inom inrikesdepartementet upprättat förslag till *lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän* måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ralph Sterner.